

7. A VIZAFOGÓI SZENT MÁRTON PLÉBÁNIA

Ez a plébánia a XIII. kerület területén található plébániák közül a legkésőbb létrehozott. Mai temploma a legújabb katolikus templom épülete a kerületben. A plébánia határai a következők: Rákos-patak – Duna – Dráva u. – Dózsa György út – Kassák Lajos u. – Róbert Károly krt. – Pap Károly u. – Röppentyű u.¹

Angyalföld a XIX. század közepéig ritkán lakott terület volt. Az első, 1846-ban elkészült Pestet Váccal összekötő vasútvonal mentén az Osztrák–Magyar Vasúttársaság a Váci út és a Lehel út körzetében felépítette az első lakóházakat.

Az 1870-es években öt gőzmalom mellett itt létesült a Magyar Gépgyár, az Első Juhmosoda, az 1880-as években a Láng Gépgyár, az 1890-es években a Magyar Acélárugyár Rt. és az Első Magyar Csavargyár. Angyalföld a XX. század elejére Budapest egyik legjelentősebb ipari körzetévé vált,² nagy létszámú munkás lakó-nyomornegyedeket is magában foglalva.

Az itt élő katolikus hívek az XX. század elejéig a terézvárosi Király utcában álló Avilai Nagy Szent Teréz Plébánia közösségéhez tartoztak. A lakosság számának növekedése miatt igény mutatkozott új plébániák létrehozására. Az 1910-es és az 1920-as években az Avilai Nagy Szent Teréz Plébánia területéből leválasztva a kerület egészét lefedő plébániahálózat alakult ki. Ezek közül az Árpád-házi Boldog Margit Plébánia a XIII. kerület déli és középső részét foglalta magában. A plébánia Dráva u. – Röppentyű u. – Rákospatak és Duna által határolt területén 1932-ben Kaiser József,³ a Boldog Margit Plébánia káplánja megbízást kapott egy új lelkészség és egyházközség megszervezésére. Kaiser József 1935-ben kihelyezett káplánként, a Váci út 89. sz. alatti elemi iskola tornatermében végezte az istentiszteletet. 1936-ban megalakult a Kisegítő Kápolna Egyesület, amelynek célja a templomépítés volt. A Frangepán utca 4. számú ház alagsorában bérelt helyiségben nyitottak kápolnát 1937-ben Tours-i Szent Márton titulussal. A Boldog Margit Plébániától ajándékba kapott Szent József-szobrot elhelyezték a kápolnában. A Kisegítő Kápolna Egyesület Szent József tiszteletére harangot készített Szlezák László⁴ aranykoszorús harangöntőmesterrel, amit Hász István tábori püspök szentelt fel.⁵ A harang tömege 210 kg, alsó átmérője 74 cm, Cisz hangú. A harangon Szent József egész alakos domborműve került kiöntésre.

1938-ban a Váci út 38. sz. alatti ingatlant megvásárolták, majd 1942-ben a szomszédos telket is. 1943. december 1-jétől önálló lelkészség és egyházközség lesz. A háborús, anyagi nehézségek miatt a templomépítésre összegyűjtött pénz csak arra volt elegendő, hogy a megvásárolt telken levő kocsmaépületet kápolnává alakítsák át. A katonai hatóságok az eddig kápolnai alagsort óvóhelyként kívánták hasznosítani. 1948-ban újabb telket

¹ Schem. 2007. 392. o.

² BENCZE Géza: *Váci út, Gépipar fűtőháza*. Budapest 2006. 5–16. o., Ezúton köszönöm meg Tekula Endréné szíves segítségét.

³ Kiscelli József Boldog Margit Plébánián 1936-tól itt teljesített szolgálatot. Vö. BEKE 2008. 358. o.

⁴ Szlezák László aranykoszorús harangöntőmester megrendelési naplója eredetije a Gombos család tulajdona, digitalizált változatát az MMKM Öntödei Múzeuma őrzi.

⁵ A haranganyai tisztet Anna főhercegasszony vállalta. A harangot a szentelés után ideiglenes jelleggel a Váci út 89. sz. iskola előcsarnokába állították fel. Vizafogói Szent Márton Plébánia Levéltára. Historia Domus.



1. kép. Vízafogói Szent Márton-templom
(M. A.)

vásárolt az egyházközség. 1952-ben tárgyalások után a telkeket és a rajta levő kápolnát az épülő lakótelep számára államosították. A lelkészség kárpótlás után kápolnáját visszahelyezte oda, ahonnan egykor kiindult, a Frangepán utca 4. számú ház alagsorába.

A lelkészségnek 1968-ban Szent Márton-erekljét adományozott Lodovicus Ferrand tours-i érsek. A neogótikus stílusú ereklyetartóban a szent koponyacsontjának egy darabja selyemszakba került elhelyezésre.⁶ 1978-ban egy XIV. századi Szent Márton-fejszobor az esztergomi Keresztény Múzeumból kölcsönbe került a kápolnába.⁷

Hosszas várakozás után az 1980-as évek elején nyílt lehetőség plébániatemplom felépítésére. Lékai László bíboros, érsek támogatásával Szabó István Ybl-díjas építész⁸ és Borsányi Pál tervei alapján új templomot és plébániát építettek a Váci út 91/B számú ingatlanon. A szentelést Lékai László végezte 1985. november 16-án.⁹ A Szlezák László által 1937-ben készített öntvény mellett 2005-ben Gombos Miklós két har-

ragja került használatba. A templom felszentelésének 20. évfordulója alkalmából Parádi Gyula nyugalmazott plébános 2005. november 13-án felszentelte a Szűz Mária és Aquinói Szent Tamás tiszteletére elnevezett harangokat. A Szűz Mária-harang tömege 140 kg, alsó átmérője 63 cm, E hangú. Az Aquinói Szent Tamás-harang 56 kg-os, 45 cm átmérőjű és A hangú. Minden délben a Szent József-harangot szólaltatják meg.

A templom Szent Márton-oltára 1989-ben készült. Az oltáron¹⁰ látható domborműveket Mózessy Egon ötvösművész készítette. A vörösréz ábrázolásokon Szent Mártont három élethelyzetben mutatja be: püspökként, katonaként és szerzetes-remeteként. A Szent Mártont és a koldust bemutató oltárrészletben a másik két ábrázolással ellentétben Márton fiatal férfiként látható. A glóriájával ékes szent és a lova gazdagon díszítve, a koldus a szegénység mellett kissé kapaszkodó testtartást felvéve került bemutatásra. Ezt Mócsai Gábor budapesti Szent Anna-templom plébánosa áldotta meg 1989. november 11-én. A lelkészséget Paskai László bíboros 1990. június 10-én plébániai rangra emelte.

Az új épület elkészülésével az eddigi titulus kibővült, Szent Márton mellett Svájc nagy szentje, Flüei Szent Miklós lett az épület társvédőszentje, mert svájci látogatása so-

⁶ *Szent Márton kultuszának közép-európai emlékei.* (kiállítási katalógus) Szombathely. 2008. 79. o. Az ereklyetartó-leírást III. 73. sz. alatt Zsámbéki Mónika készítette.

⁷ Az ereklyetartó későbbi sorsáról nincs információ.

⁸ *Évek, művek, alkotások. Ybl-díjasok és műveik 1953–1994.* Főszerk.: SCHÉRY Gábor. Budapest 1995. 318. o. Szabó István az Ybl-díjat „négy évtizedes színvonalas építészeti tevékenységéért, a Farkasréti templom tervezésének elismeréseként” kapta.

⁹ BALÁZSY László: *Nemcsak Vízafogó, hanem a főváros közkincea is.* = Új Ember 1985. dec. 1. 5. o. A templom bejáratánál lévő emléktáblán 1982–1996 évszám olvasható.

¹⁰ Az oltáron elhelyezésre került az 1968-ban kapott Szent Márton-ereklje.

rán II. János Pál pápa áldását adta az építkezésre. A svájci Szent oltára 1987-ben készült el, amely öt festményt tartalmaz, Mihályfy Mária alkotása középpontjába a szent csontereklyéjét helyezték el.¹¹ A mellékoltár a főoltárral szemben állva jobbra helyezkedik el. Szintén Mihályfy Mária műve a keresztút 14 bronzstációja. A tabernákulum domborműve Jézus és az Emmauszi tanítványok, valamint a szentélyben álló feszület Törley Mária alkotása.

A karzaton helyezték el a Svájcból kapott, NSZK-ban gyártott Ahlborn Szonata típusú elektromos orgonát.

A templomot szép üveglablakok díszítik. A templom északi oldalán, a főoltárral szemben állva bal oldalon a Boromisza Zsolt festőművész által készített több részből álló üveglablak alsó részén Szent Márton lován ülve úgy látható, amint köpenyét szimmetrikusan éppen kettévágja. Az ágyékkötős koldus Szent Mártont követve a köpenyrészt nyúl. Az emberek arcán szomorúság érezhető, mozdulatuk erőtlen. A Szent Mártont bemutató ablak fölött magának a plébániatemplomnak a külső képe jelenik meg. A két ablakot összeköti a Krisztus megtörtetett testét és kiontott vérének jelképező búzának és a vörös szemekből álló szőlőnek az ábrázolása. A harmadik ablakon egy felfelé mutató angyal jelenik meg, amely az Eucharisztia szentségét bemutató kehelyre és az IHS monogramot tartalmazó ostyára mutat. Az ötödik, egyben az utolsó üveglablak a Szentlélek galambjának bemutatásával zárul.

A déli oldal üvegeképeit nevük elhallgatását kérő mesterek készítették a hívek adományából, ezek a következők: Flüei Miklós, Aquinói Szent Tamás, a magyar államcímer, Szent István térdelő alakja, Mária a Gyermekek Jézussal.

A bejárat fölötti üvegszakaszban alul az Árpád-ház két női szentje: Margit és Erzsébet, felette e család két férfi szentje: László és Imre, a harmadik sorban Szent Péter és Szent Pál, a legfelső sorban Szent József a Kis Jézussal és az Irgalmasság Jézusa.

2006-ban került elhelyezésre a templom előtti kis kertben egy fából faragott Kopja a magyar hősök és 1956-os forradalom emlékére.



2. kép. Vizafogói Szent Márton-templom oltára

Archontológia

1932–1976 Kiscelli József
 1976–2000 Herpy György
 2000– Juhász Gábor Tamás dr.

¹¹ A svájci szent magyarok közötti ismertté válását segítette, hogy 1989-ben magyarul is megjelent Walter NIGG: *Flüei Miklós*. H. n. 1989. című könyve.

A Kármelhegyi Boldogasszony Templomigazgatóság

Európa északi országaiban való elterjedése idejében a karmelita rend hazánk területén Nagy Lajos király segítségével telepedett le. Az alapító pápai bullát 1372. július 28-i keltezővel XI. Gergely pápa bocsátotta ki Zollner Konrád, a felsőnémet rendtartomány tartományfőnökének közbenjárására. A Mária-tisztelő uralkodónk a budai Várhegy tövében, a Vízivárosban, a rend számára telket ajándékozott zárdaépítés céljából. Az építkezéseket követően a karmeliták első temploma Budán az Irgalmasság Anyja tiszteletére volt szentelve.

Zollner Konrád kormányzata idején létesült még a pécsi, eperjesi és valószínűsíthetően a privigyei kolostor is hazánkban.

A törökidő pusztításait követően Szelepchény György esztergomi érsek a karmelita rend kölni tartományához azzal a kéréssel fordult, hogy magyar földön alapítsanak zárdat. Az erre a célra átadott pénzzadományból létesült 1697. december 7-én a győri és két évvel később a szakolcai kolostor.

A budai Kármel újjászervezése is az esztergomi érsek, Széchényi György támogatásával valósult meg. A régi, lerombolt, vízivárosi templomuk helyett 1687. január 2-án, I. Lipót császártól a Várban kértek és kaptak helyet. II. József egyházrombolása során 1782. január 26-án más szerzetesrendekkel együtt feloszlásra került a karmelita rend is.¹² Magyar területen a győri püspök védelmében egyedül a győri kolostor maradt meg, ahol a magyar rendtagok számának növelése érdekében küsszeminárium nyílt.

Soós István a kolostor házfőnöke Hárs Ágostonnal 1895 márciusában a terézvárosi plébániatemplomban missziót tartva, figyel fel a főváros lakosságának növekedésével járó erkölcsi, szociális és pasztorális hiányosságokra. Ezt követően megfogalmazódott az új rendház alapításának gondolata a főváros kerületének külső részén, a mai Angyalföldön.

„E templom létrehozásában legfőbb akadály volt a szükséges pénz hiánya, de a derék szerzetesek buzgólkodása, csüggedetlen munkálkodása ezt a nehézséget is elhárította. Sikerült nekik néhány lelkes főúri hölgyet megnyerni, a kik aránylag igen rövid idő alatt összegyűjtötték annyit, a mennyiből a templomot s a hozzá tartozó kolostort föl lehetett építeni.”¹³

Az első adakozó gróf Zichy Jánosné volt, aki 1895. június 19-én a Huba és Oldal utca sarkán¹⁴ található telek megvásárlási foglalója kapcsán nyújtott segítséget¹⁵ adományával. A karmelita zárda- és kápolna-, majd templomépítés tervéről értesülve özvegy Pálffy Pálné, született Károlyi Geraldine grófnő arra vállalkozott, hogy néhány év alatt 50 000 forintot összegyűjt.

A zárda és kápolna építése során Soós István Pucher István fővárosi építésszt bízta meg a terv¹⁶ elkészítésével, aki hajlandónak mutatkozott saját költségén elvégezni a kivitele-

¹² II. József 1784-ben eltörli a budai karmelitákat, holmijukat a budai kamarába összehordva, 1786. március 10-én árverés útján eladja. Néhány nagy kép, később a budapesti Huba utcai karmelita templomba került. P. MÁTÉFFY J. Brúnó: *Karmelita Rend Története Magyarországon*. Székesfehérvár 1996. 90. o.

¹³ VU 1899. okt. 22., 46. évfolyam, 43. sz. 725. o.

¹⁴ Ma Huba utca és Rózsafa utca a XIII. kerületben.

¹⁵ A telekvásárláskor a tulajdonos 1000 forint foglalót kért, amelyet épp a megfelelő időben érkező adomány fedezett.

¹⁶ „E terv szerint a kolostorépület homlokzattal a Huba utcára néz, északi végén egy 14 m hosszú és 6 és 1/2 m széles ideiglenes kápolnával, déli részén pedig hely hagyatott a később felépülő templomnak.” A budapesti karmelita templom történetét lásd http://reg.karmelitarend.hu/system/files/u1/budapest_templom_hosszabb.pdf 2. o.

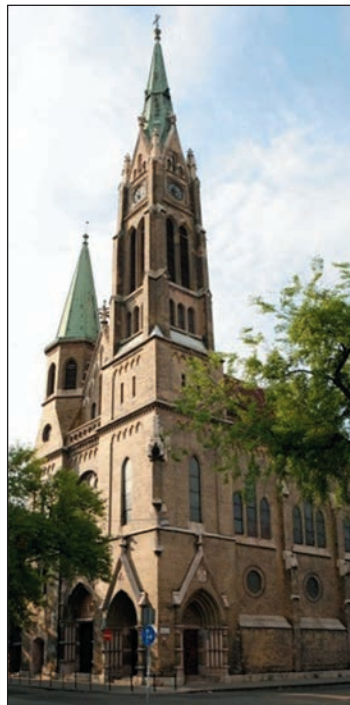
zói munkálatokat is, azzal a kikötéssel, hogy a rend a költségeket¹⁷ idővel fokozatosan törleszti. A fővárosi építészeti bizottság engedélyével 1895. szeptember 22-én megkezdődött az építkezés és a következő év júliusában már készen is várta lakóit a zárda¹⁸ és a hozzáépített kápolna.

A kis kápolna a rend fővédnökének, a Kármelhegyi Boldogságos Szűznek lett szentelve 1896. július 19-én. Az ünnepségen a felszentelési szolgálatot Bogisich Mihály címzetes püspök, budavári esperes plébános végezte. Erről így írnak: „Délután 5 órakor szószékre lépett az új zárda főnöke P. Soós s kiindulva a Jordán mellett prédikálól Keresztelő szent Jánoshoz küldött követek kérdéséből: »Ki vagy te?« bemutatta magát és rendtársait [...], hogy kik ők és mi végre jöttek közéjük, az elhagyott szegény munkásnép közé.”¹⁹

Az alig 3–400 fő befogadására épült kápolna a nagy érdeklődésnek köszönhetően már a felszentelési ünnepségen kicsinek bizonyult, és a munkásnép Isten dolgai iránti érzékenysége a hívek egyre nagyobb számú gyarodását eredményezte. Soós István 1896 karácsonyán a kápolnában felállította a csodatevő Prágai Kis Jézus szobrát és a gyülekezet közösségével az isteni Kisedet tiszteletére kilencedet tartott, hogy Isten jótevőket küldjön a templom érdekében. Először 1897. február 27-én a fővároshoz folyamodott segélyért, majd végigjárta a városi képviselő-testület tagjait. Végül is a városi közgyűlés 1898. április 20-án 60 000 forint segélyt szavazott meg az épülő karmelita templom számára.

A templomépítés költségének előteremtésére Soós István már 1897 decemberében fölvetette egy filléregyesület létrehozásának lehetőségét, amely 1898. január 17-én megtartotta alakuló közgyűlését, ahol a bizottság elnökségére gróf Károlyi Sándort, alelnökké gróf Zichy Aladárt és báró Barkóczy Sándort, jegyzővé Hummer Nándor lovagot választották. A pénztárosi teendőket Soós István végezte. A templomépítés Hofhauser Antal építész tervei szerint folyt, amikor 1898. október 15-én, a Sarutlan Karmelita Rend alapítónőjének (Avilai Szent Teréz) ünnepén sor került az alapkövetételre.

A kedvező téli időjárásnak köszönhetően a templom Szent József ünnepén, 1899 márciusában tető alá került, majd felépült a torony, amelyre ünnepélyes keretek között június 29-én feltették a megváltás jelét, a keresztet.



3. kép. Kármelhegyi Boldogságos-templom

¹⁷ A zárda és a kápolna felépítése 35 000 forintba került.

¹⁸ „A kolostor leendő tagjai, P. Soós István, két páter és két testvér július 17-én délelőtt 10 órakor érkeztek meg és vonultak be egészen csendben új otthonukba, ahol bizony sok dolguk akadt míg kellően rendbe hozták.” A budapesti karmelita templom története, http://reg.karmelitarend.hu/system/files/u1/budapest_templom_hosszabb.pdf 3. o.

¹⁹ A budapesti karmelita templom története, http://reg.karmelitarend.hu/system/files/u1/budapest_templom_hosszabb.pdf 3. o.

A kitűzött célnak megfelelően a templomépítés 18 hónap alatt befejeződött, és 1899. október 15-én sor került a felszentelési ünnepségre, amelyen Ferenc József magyar király is részt vett. Korabeli feljegyzés szerint:

„Az új templomot Boltizár püspök szentelte föl nagy ünneplő sokaság jelenlétében. A templom környéke, valamint a templom előtti térre nyíló utcák szépen föl voltak díszítve s ezeken át vonultak be délelőtti 10 óra tájban a kormány tagjai: Széll Kálmán miniszterelnök, Wlassics, báró Fejérváry, Darányi, Hegedűs, Plósz és Cseh Ervin miniszterek, gr. Apponyi udvarnagy, gróf Andrássy Aladár főkamrás mester, a főpapok, köztük a hercegprimás, a hatóságok képviselői, a templom fölállítása körül buzgólkodott főúri hölgyek stb.

Csakhamar megérkezett Mária Jozefa főhercegnő, a ki a templomépítés védnöknője volt. A főhercegnőt a miniszterek, főpapok, főurak és tábornokok fogadták, Károlyi Sándor gróf pedig, mint az építő bizottság elnöke üdvözölte. Néhány perczel utóbb érkezett meg a király, a kit fölriadó lelkes éljenzéssel fogadott a díszes közönség. Ő Felségét is Károlyi Sándor gróf üdvözölte. A király ezután Széll Kálmánnal és több notabilitással kezét fogott s a karmeliták sorfala között az előkelőségektől kisérve, karján Mária Jozefa főherceggasszonnyal a szentélybe ment. Ő Felsége letérdelt a szentélyben számára fölállított, piros selyemmel bevont térdeplőre és buzgó imába merülve várta meg a mise kezdetét. A misét maga az ősz bíboros hercegprimás mondta nagy segédlettel.”²⁰

„A templom tiszta korai góth-ízlésben épült, a szerzetesi építésmód egyszerűségével és mégis megnyerő modorával. Hossza 45, szélessége 17 m, vagyis a templomépítés helyes arányának megfelelően, háromszor olyan hosszú, mint széles. Homlokzata a Huba-utcára néz, míg az épülettest az Oldal-utczába nyúlik be. Az északnyugati oldalon össze van építve a zárdával, mely mostani földszintes alakjában²¹ szerényen húzza meg magát a hatalmas Isten háza mellett. A 70 m magas torony a Huba- és az Oldal-utczá sarkán áll, mellette egy nyolcszögletes, sokkal kisebb toronnyal, a mi góth templomoknál különben sem szokatlan, itt pedig magyarázatát abban leli, hogy a templomnak tér nem a homlokzattal szemben, hanem kissé haránt, délnek van, s ennél fogva a torony csakis a sarokra állítva érvényesülhetett. Hátral a szentély mellett még egy kedves kis nyolcszögű tornyocska áll, ebben van az oratóriumba vezető csigalépcső elhelyezve [...] A templomnak négy bejárója van [...] a kapu fölötti csúcsívben gyönyörű mozaikkép áll, mely az Üdvözítőt ábrázolja teljes alakban, [...]”²²

A templom szentélyében három 7 m magas üvegablak²³ látható, középen kettéosztva, felső részében körablakkal. Mivel a templom Máriának van szentelve, az ő életéből választott tizenhat jelenet került ábrázolásra, nyolc az apszis egyik felében és nyolc a másikon.

A templomhajóban található hét kerek ablak a hét szentséget mutatja be. Ebben a szakrális térben nyolc nagy, hármastagolós üvegablak a különböző szerzetesrendek alapítóit ábrázolja: Szent Benedeket, Szent Bernátot, Kalazanci Szent Józsefet, Szent Teréziát, Assisi Szent Ferencet, Assisi Szent Klárát stb.²⁴

²⁰ VU 1899. okt. 22. 46. évf. 43. sz. 725. o. eredeti helyesírással.

²¹ Később az épületre egyszintes ráépítés történt.

²² RÁBAKÖZI Imre: *A Budapesti Kármelita Templom rövid története és leírása*. Budapest 1899. (a továbbiakban: RÁBAKÖZI) 24–25 o., eredeti helyesírással.

²³ A templom üvegablakait Forgó és Társa üvegfestészeti cég készítette, amelyek a világháborúk során részben megrongálódtak.

²⁴ Bővebben lásd RÁBAKÖZI 29–30. o.

A templomtérben a főoltár mellett még helyet kapott a Jézus Szíve-oltár, a Páduai Szent Antal oltára, a Fájdalmas Szűzanya oltára, a Magyar Szentek oltára, Avilai Nagy Szent Teréznek oltár, Szent József, illetve a Prágai Kis Jézus kegyzobráé, valamint a Lisieux-i Szent Teréz oltára.

A karmelita templom tornyában öt harang található, amelyeket Szlezák László hangöntőmester készített budapesti műhelyében 1925-ben. A ma már nem működőképes toronyóra 1905-ben készül el Peterka Lajos órakészítő által.²⁵

A karmelita rend szolgálatát hazánkban Rákosi Mátyás diktatúrája 1950-ben derékba törte. Az 1989-es rendszerváltás után a budapesti kolostorba is visszatértek a szerzetesek, és megindulhatott Angyalföldön újra, a karmelita rendszabályok szerinti hitélet.

Archontológia

2011 P. Vörös Imre András OCD

2012– Nagy László Levente Pál OCD

MILLISITS MÁTÉ

²⁵ TAKÁCS József: *A budapesti kármel toronyórája 1903–1908*. In Terézi Kármel 100 éves a magyar rendtartomány. Szerk.: Vörös András. Budapest 2003.